

Sıcak Basması İnanç Ölçeği'nin Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması*

Validity and Reliability of the Hot Flush Beliefs Scale's Turkish Version

Aslı SİS ÇELİK^a Türkan PASİNLİOĞLU^b

ÖZET Amaç: Bu çalışma Sıcak Basması İnanç Ölçeğinin (SBİÖ), Türkçeye uyarlanarak geçerlik ve güvenilirliğinin test edilmesi amacıyla yapılmıştır. **Gereç ve Yöntem:** Metodolojik türde yapılan araştırmanın örneklemini bir Aile Sağlığı Merkezine başvuran kadınlar arasında olasılıksız rastlantısal örnekleme yöntemi ile seçilen, en az bir aydır sıcak basması şikâyeti yaşayan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 247 kadın oluşturmuştur. Araştırmanın verileri "Kişisel Bilgi Formu" ve "Sıcak Basması İnanç Ölçeğinin Türkçe formu" kullanılarak ve kadınlarla yüz yüze görüşülerek toplanmıştır. Veriler SPSS 20 programı ve LISREL 9.1 programında değerlendirilmiştir. Ölçeğin çeviri sürecinin ardından geçerliliğine yönelik kapsam ve yapı geçerliliği yapılmıştır. Kapsam geçerliliği için uzman görüşleri sonrası kapsam geçerlilik indeksi hesaplanmıştır. Yapı geçerliliği için açımlayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi, güvenilirlik için madde analizleri ve iç tutarlılık analizi yapılmıştır. **Bulgular:** Ölçeğin açımlayıcı faktör analizi sonucunda 3 faktörlü bir yapı gösterdiği ve faktör yüklerinin uygun aralıkta olduğu saptanmıştır (0.77-0.40). Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ise ölçeğin 3 faktörlü yapısının geçerli olduğu ve model-veri uyumunun kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin Cronbach's alfa katsayısının 0.90, alt boyutlarının Cronbach's alfa katsayısının ise 0.76-0.88 arasında olduğu bulunmuştur. Ölçeğin zamana göre değişmezliğini test etmek için 122 kadına ilk uygulamadan iki hafta sonra ölçek tekrar uygulanmış, test-tekrar test korelasyon değeri 0.90 olarak bulunmuş ve iki uygulama arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (p=0.000). Ölçeğin iç tutarlılık analizlerinde, madde toplam puan korelasyonları incelenmiş, 0.30 ile 0.69 arasında olduğu belirlenmiş ve ölçekten herhangi bir madde çıkarılmamıştır. **Sonuçlar:** SBİÖ'nün Türkçe formunun kadınların sıcak basmasına ilişkin inançlarını değerlendirmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu saptanmıştır. **Anahtar Kelimeler:** Geçerlilik ve güvenilirlik, Sıcak basması, Sıcak basması inanç ölçeği

ABSTRACT Aim: The aim of this study was to adapt the Hot Flush Beliefs Scale (HFBS) into Turkish and test its validity and reliability. **Method:** The sample group of this methodological study consisted of 247 women who were selected with nonprobability random sampling method among women applying to a Family Health Center, had hot flush complaint for at least one month and accepted to participate in the study. Data of the study were collected by using "Personal Information Form" and "Turkish Version of Hot Flush Beliefs Scale". HFBS was performed with face-to-face interview. The data were analysed in SPSS 20 pocket programme and LISREL 9.1. After the translation to Turkish of the scale, content and construct validity were made. The content validity index was calculated after experts' views for content validity. Exploratory factor analysis and confirmatory factor analysis were used for construct validity and the internal consistency and item analysis were used for reliability. **Results:** As a result of the explanatory factor analysis, it was determined that the scale showed a three-factor structure and factor loadings were within proper range (0.77-0.40). On the other hand, as a result of the confirmatory factor analysis, it was found out that three-factor structure of the scale was valid and model-data fit was at acceptable level. While Cronbach's alpha coefficient of the scale was 0.90, Cronbach's alpha coefficient of its subscales was between 0.76-0.88. In order to test invariance of the scale by time, the scale was performed to 122 women again two weeks after the first application, and it was found out that the test-retest correlation value was 0.90 and there was a statistical significant relation between two applications (p=0.000). In internal consistency analysis of the scale, it was determined that item total score correlations were between 0.30 and 0.69 and no item was excluded from the scale. **Conclusion:** It was determined that Turkish version of HFBS is a valid and reliable assessment instrument to evaluate beliefs of women regarding the hot flush.

Key words: Validity and reliability, hot flush, hot flush beliefs scale

Geliş Tarihi/Received: 31.10.2014 Kabul Tarihi/Accepted:01.03.2015

*Bu çalışma 2013 yılında Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü tarafından kabul edilen Doktora Tezinden hazırlanmıştır.

^a Yrd. Doç. Dr. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Kampus/ Erzurum
e-mail: aslisis@hotmail.com / aslisis@atauni.edu.tr Tlf: + (90) 442 231 26 89

^b Prof. Dr. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Kampus/ Erzurum
e-mail: tpasin@atauni.edu.tr, Tlf: + (90) 442 231 12 33

Giriş

Menopozal dönemde kadında; östrojen eksikliğine bağlı fiziksel ve ruhsal birtakım değişiklikler meydana gelmekte ve kadının yaşamı olumsuz yönde etkilenmektedir. Yapılan çalışma sonuçlarına göre menopoz dönemindeki kadınlar arasında en yaygın görülen ve en çok şikâyetçi olunan sorunun vazomotor semptomlar olduğu belirlenmiştir.¹⁻⁴ Mekanizması tam olarak aydınlatılmamış olan vazomotor değişikliklerin belirtileri genellikle “yüz kızarması”, “ateş basması”, “gece terlemesi” şeklinde görülmektedir. Bu üç belirtinin hepsine birden, “sıcak basması” denilmektedir.⁵ Sıcak basması menopoz döneminin karakteristik bir semptomu olup, görülme sıklığı %60-85 arasında değişmektedir.⁶ Sıcak basmaları göğsün üst kısmından başlayarak boyuna ve başa doğru yayılır, buna kızarma da eşlik eder; ardından terleme ve üşüme görülebilir. Semptomlar sırasında arteriyel kan basıncında değişiklik görülmez. Bu belirtiler birkaç saniyeden birkaç saate kadar sürebilir. Bu subjektif yakınmaları her kadın farklı şiddette yaşar, farklı şekilde algılar ve bu doğrultuda başa çıkma mekanizması geliştirir. Hunter ve Liao⁷ yaptıkları çalışmada, sıcak basması yaşayan kadınların düşünceleriyle bağlantılı olarak çeşitli duygusal tepkiler bildirdiklerini belirtmişlerdir. İlgili çalışmada; sıcak basması esnasında sosyal bağlamda yaşanan endişeler (“birileri beni görebilir mi?”) sosyal kaygı ve utanç hislerine yol açmış; başa çıkma ve kontrol edilebilirlikle ilgili bilişsel tepkiler ise (“bu bir gün bitecek mi?”) can sıkıntısı veya çaresizlikle sonuçlanmıştır. Bunun aksine, sıcak basması esnasında sakin ya da baş edebilen düşünceler bildiren kadınlar ise (“bu durum geçecek”) daha az duygusal sıkıntı yaşamışlardır.⁷

Klimakterium dönemindeki kadının fiziksel, ruhsal ve sosyal yaşantısının tam bir iyilik halinde olabilmesi için, bu dönemde ortaya çıkabilecek sağlık sorunlarını bilmesi, önlem alması veya bunlarla baş etmeyi öğrenmesi

gerekmektedir. Bunun için de desteğe, bilgiye ve danışmanlığa ihtiyaç duymaktadır. Hemşirenin, menopoz bakımındaki genel hedefleri; kadının ve ailesinin menopozal dönemi yaşamın doğal bir evresi olarak algılayabilmesini, bu döneme yönelik yanlış inanç ve algılamaların düzeltilmesini, fiziksel, emosyonel ve sosyal sorunlarla başa çıkabilmesini sağlamaktır.

Kadınların menopozal döneme yönelik inanç ve tutumlarını belirlemek için yapılan çalışmalarda menopozla ilişkin tutum ölçeğinin kullanıldığı görülmüştür. Ancak ilgili ölçek menopoz döneminde yaşanan yakınmalara yönelik tutumlar hakkında ayrı ayrı bilgi vermemektedir. Bu nedenle menopozal dönemde en yaygın görülen ve en çok şikâyetçi olunan vazomotor semptomlara yönelik kadınların inanç ve tutumlarını belirlemek için kullanılacak bir ölçme aracına gereksinim vardır. Bu çalışma Sıcak Basması İnanç Ölçeği (SBIÖ)’nin Türkçeye uyarlayarak geçerlik ve güvenilirliğinin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem

Araştırmanın türü

Araştırma, Sıcak Basması İnanç Ölçeği’ni Türkçeye uyarlayarak geçerlik ve güvenilirliğini test etmek amacıyla metodolojik olarak yapılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 1 Aralık 2012 - 30 Ocak 2013 tarihleri arasında Erzurum il merkezinde bir Aile Sağlığı Merkezi (ASM)’ne başvuran kadınlar oluşturmuştur.

Bir ölçeğin başka bir kültüre uyarlanmasında ve likert tipi ölçekten anlamlı ve güvenilir sonuçların alınabilmesi için ölçek madde sayısının en az 5-10 katı büyüklüğünde bir gruba ulaşılması gerekmektedir.^{8,9} Bu nedenle, yukarıda belirtilen evrenden olasılıksız rastlantısal örnekleme yöntemi ile seçilen, en az bir aydır sıcak basması şikâyeti yaşayan ve araştırmaya katılmayı kabul

eden 247 kadın araştırmanın örneklemini oluşturmuştur.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri Kişisel Bilgi Formu ve SBİÖ Türkçe formu kullanılarak araştırmacı tarafından ilgili ASM'ye başvuran kadınlarla yüz yüze görüşme yöntemi ile toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından, literatür bilgileri^{1-3,10} doğrultusunda hazırlanan form 16 soru içermektedir. Formda kadınların yaş, eğitim düzeyi, aile tipi, gelir durumu gibi tanıtıcı bilgilerini ve menopozal özelliklerini belirleyen sorular yer almaktadır.

Sıcak Basması İnanç Ölçeği (The Hot Flush Beliefs Scale:HFBS): Ölçek, Rendall ve ark. tarafından kadınların sıcak basmasına ilişkin inançlarını ölçmek amacıyla 2008 yılında geliştirilmiştir.¹¹ Ölçek 27 maddeden ve üç alt boyuttan oluşmaktadır.

- Sosyal bağlamda kendi hakkındaki inançları alt boyutu (beliefs about self in social context): Kadınların sosyal ortamlarda sıcak basması yaşadıkları zaman hissettiklerini tanımlayan 13 maddeden (1, 6-11, 13, 14, 17, 20, 21, 23) oluşmaktadır.
- Sıcak basması ile başa çıkma konusundaki inançlar alt boyutu (beliefs about coping with hot flushes): Kadınların sıcak basması sorunu ile başa çıkma konusundaki inançlarını tanımlayan 10 maddeden (2, 5, 12, 15, 16, 18, 19, 24, 26, 27) oluşmaktadır.
- Gece terlemeleri ile başa çıkma konusundaki inançlar alt boyutu (Beliefs about Coping with Night Sweats/Sleep): Kadınların gece terlemesi sorunu ile başa çıkma konusundaki inançlarını tanımlayan 4 maddeden (3, 4, 22, 25) oluşmaktadır.

Orijinal ölçeğin her bir maddesi “kesinlikle katılmıyorum” (0 puan) ile “kesinlikle katılıyorum” (5 puan) arasında değişen 6’lı likert tipi şeklinde derecelendirilmiştir. 2, 4, 5,11, 15, 18, 25

nolu maddeler ters kodlanmaktadır. Ölçek maddeleri 0-5 puan arasında puanlanmaktadır. Ölçeğin toplam puanı 0-135 arasında değişmekte olup, yüksek puan olumsuz inancı göstermektedir.

Rendall ve ark. tarafından yapı geçerliliği için yapılan faktör analizi sonucunda, ölçeğin 3 alt boyuttan oluştuğu, her bir alt boyutun Cronbach alfa değerlerinin 0.78-0.93 arasında olduğu, ölçeğin toplam Cronbach alfa değerlerinin 0.94 olduğu; madde toplam puan korelasyon katsayılarının $r=0.22$ ile $r=0.70$ arasında olduğu, test-re-test korelasyon değerinin $r=0.72$ olduğu bulunmuştur.¹¹

Araştırmanın Etiği

Sıcak Basması İnanç Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması için ölçeğin geliştirilmesi çalışmasının araştırmacılarından biri olan Myra S. Hunter ile e-posta ile iletişim kurularak yazılı izin alınmıştır. Araştırmanın yapılabilmesi için Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır. Araştırmanın ilgili Aile Sağlığı Merkezinde yürütülmesi için Erzurum Halk Sağlığı Müdürlüğü'nden yazılı izin alınmıştır.

Araştırma kapsamındaki kadınların haklarının korunması için araştırma verilerini toplamaya başlamadan önce kadınlara, araştırmanın yapılma amacı açıklanarak “Aydınlatılmış Onam” ilkesi, elde edilen bilgilerin gizli tutulacağı belirtilerek “Gizlilik ve Gizliliğin Korunması” ilkesi, araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyenlerin alınması ile de “Özerkliğe Saygı” ilkesini içeren etik ilkeler yerine getirilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Dil Geçerliliği

SBİÖ'nün dil geçerliliği için geri çeviri yöntemi kullanılmıştır.¹² SBİÖ İngilizceye hakim, birisi mütercim olmak üzere iki uzman ve üç öğretim üyesi tarafından İngilizceden Türkçeye çevrilmiştir. Türkçeye çevrilen tüm formlar araştırmacı tarafından tekrar gözden geçirilerek tek form haline getirilmiştir. Daha sonra

Türkçeye çevrilen formun her iki dili iyi bilen bir İngilizce dil bilim uzmanı tarafından geri çevirisi yapılmıştır. Orjinal ölçek ile Türkçeye çevrilen şekli karşılaştırılmış ölçeğin ifadelerinde anlam değişikliği olmadığı belirlenmiştir. Son olarak ölçeğin Türkçesi Türk Dili Edebiyatı bölümünden bir Türk Dili uzmanı tarafından kontrol edilmiştir. Öneriler doğrultusunda daha anlaşılır hale getirilen ölçeğe son şekli verilmiş ve içerik geçerliliği için uzman görüşüne sunulmuştur.⁹

İçerik Geçerliliği

Ölçeğin İngilizce ve Türkçe formu 8 kişilik uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman değerlendirmesi için içerik geçerlilik indeksi (Content Validity Index-CVI) kullanılmıştır.¹³ Uzman kişilerden ölçekteki her bir ifadeyi 4: “Çok uygun”, 3: “Oldukça uygun”, 2: “Cümle düzeltilirse uygun olur”, 1: “Uygun değil” şeklindeki ifadeleri kullanarak, her maddenin 1-4 puan arasında değerlendirmeleri istenmiştir. Değerlendirme sonucunda uzman kişilerin çok uygun dediği ifadeler aynen kabul edilirken düzeltme istedikleri ya da uygun bulmadıkları ifadeler tekrar gözden geçirilerek düzeltilmiştir. Uzman görüşüne göre her bir maddenin kabul edilebilir puan ortalamasının 3 puanın üzerinde olduğu ve %95 oranında 3 ve 4 puan olarak değerlendirdikleri belirlenmiştir. Ön uygulama yapılan grupta ölçekteki ifadelerin anlaşılır olduğu gözlenmiştir. Uzmanların önerileri ve ön uygulama sonucunda ölçek son halini almıştır. Uzman görüşleri sonucunda SBİÖ'nün Türkçe formunun dil ve içerik yönünden uygun bir ölçüm aracı olduğu söylenebilir.

İç Tutarlılık

Toplam 247 kadın üzerinde uygulanan ölçeğin Türkçe formunun iç tutarlılık denetiminde madde toplam puan

korelasyonları, Cronbach alfa değerlendirmesi ve faktör analizi kullanılmıştır.^{14,15}

Her bir madde puanı ile toplam madde puanı arasındaki ilişkiyi ve ölçeği oluşturan her bir maddenin eşit ağırlıkta olup olmadığını değerlendirmek için yapılan madde toplam puan (madde bırakma) korelasyonunun 0.30 ile 0.69 arasında olduğu bulunmuştur (Tablo 1). Ölçeğin toplanabilirlik özelliğinin bozulmaması için madde toplam puan korelasyonlarının hangi ölçütün altına düşünce güvenilirliğinin yetersiz sayılacağı konusunda belirli bir standart olmamakla birlikte Akgül'e göre 0.25 ten büyük olması gerekir.¹²

Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayı Analizi

Cronbach alfa katsayısı ölçek içindeki maddelerin iç tutarlılığının ve homojenliğinin bir göstergesidir. Ölçeğin alfa katsayısı ne kadar yüksek olursa ölçekte bulunan maddelerin o ölçüde birbirleriyle tutarlı olduğunu ve aynı özelliği ölçen maddelerden oluştuğunu gösterir. Likert tipi bir ölçekte yeterli sayılabilecek güvenilirlik katsayısı olabildiğince 1'e yakın olmalıdır.^{12,15} Bu çalışmada Sıcak Basması İnanç Ölçeğinin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0.90 olarak bulunmuştur. Rendall ve ark. çalışmasında da Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı 0.94'dür.¹¹ Bu bulgu, ölçeğin iç tutarlılığa sahip çok yüksek derecede güvenilir bir ölçek olduğunu göstermektedir.

Yapı Geçerliliği

SBİÖ'nün faktör yapısı incelenmeden önce örneklemin faktör analizi için yeterli olup olmadığını değerlendirmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve örneklemin faktör analizi için uygun olup olmadığını değerlendirmek için Bartlett's Test of Sphericity (BTS) analizleri uygulanmıştır.

Tablo 1. Sıcak Basması İnanç Ölçeğinin Madde Analizi Sonuçları

Ölçek Maddeleri	Madde ortalaması	Madde toplam puan korelasyonu	Madde silindiğinde ölçek alfası
1. Sıcak basması yaşadığım zaman, etrafımdaki insanlar bana bakıyormuş gibi geliyor	1.85	.54	.90
2. Sıcak basmalarının verdiği fiziksel rahatsızlık ile başa çıkabilirim	2.04	.41	.90
3. Gece terlemesi ile uyandığım zaman, tekrar uykuya geçmekte zorlanırım	2.55	.31	.90
4. Gece terlemesi nedeni ile uykum bölünse de ertesi gün normal hayatıma devam edebilirim	1.75	.30	.90
5. Sıcak basmalarının yaşamımı olumsuz etkilemesine izin vermem	1.86	.42	.90
6. İnsanların yanında sıcak basması yaşadığım zaman huzursuz oluyorum	3.02	.50	.90
7. Sıcak basması yaşadığım zaman utanıyorum	1.51	.64	.90
8. Sıcak basması yaşadığım zaman, nasıl görüdüğüm konusunda endişeleniyorum	1.88	.64	.90
9. Sıcak basmaları, kendimi itici hissetmeme neden oluyor	1.57	.69	.90
10. Sıcak basması yaşadığım zaman, diğer insanlar benim beceriksiz olduğumu düşüneceklermiş gibi hissediyorum	.85	.54	.90
11. Sıcak basması yaşadığım zaman, diğer insanların bu konuda ne düşündüğünü umursamam	1.73	.37	.90
12. Sıcak basmalarım nedeniyle kendimi boğulacakmış gibi hissediyorum	3.56	.38	.90
13. Sıcak basması yaşadığım zaman, sanki insanlar benim bir sıkıntım olduğunu düşüneceklermiş gibi geliyor	1.81	.59	.90
14. Sıcak basması yaşadığımda yapılacak en iyi şey, sosyal ortamlardan uzak durmaktır	1.93	.54	.90
15. Sıcak basması yaşadığım zaman, bunu görmezden gelebilirim	2.31	.45	.90
16. Diğer insanların sıcak basmalarıyla benden daha iyi baş edebildiklerini düşünüyorum	1.51	.33	.90
17. Sıcak basması yaşadığım zaman, başkalarının gözünde aptal gibi görüdüğümü düşünüyorum	.65	.44	.90
18. Sıcak basmalarımla etkili bir şekilde baş edebilirim	1.92	.52	.90
19. Sıcak basmaları nedeniyle kendimi gücenmiş (kırgın) hissediyorum	2.56	.49	.90
20. Sıcak basması yaşadığımda, kendimi işe yaramaz hissediyorum	1.29	.58	.90
21. Sıcak basmaları, diğer insanların hakkımda ne düşündüğüne daha çok önem vermeme neden oluyor	1.11	.55	.90
22. Gece terlemesi yaşadığım zaman, ertesi gün işlerimi yapmak daha zor oluyor	1.77	.51	.90
23. Sıcak basması yaşadığım zaman, dikkatleri üzerime çektiğimi hissediyorum	1.98	.61	.90
24. Acaba bir sonraki sıcak basması ne zaman olacak diye endişeleniyorum	2.47	.59	.90
25. Gece terlemeleri, genel sağlığımla etkilemiyor	2.50	.37	.90
26. Sıcak basması yaşadığım zaman kendimi huzursuz hissediyorum	3.52	.49	.90
27. Sıcak basması yaşadığımda, bunlar ne zaman sona erecek diye düşünüyorum	3.65	.45	.90

Tablo 2. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett's Test Sonuçları

Testler (N=247)	Sonuçlar	p
KMO	0.90	
Bartlett's Test	$X^2=2565.339$	p=0.000

Ölçeğin KMO ile hesaplanan örneklem yeterliliği 0.90 olarak saptanmıştır. Literatür iyi bir KMO değerinin 0.70 ve üzerinde olması gerektiğini vurgulamaktadır.^{12,15} Bu değer ölçeğin örneklem büyüklüğünün çok iyi

olduğunu göstermektedir. Barlett's Test sonucunda ise $X^2=2565.339$ olarak bulunmuş ve $p<0.001$ önem düzeyinde anlamlı olduğu görülmüştür (Tablo 2). Bu bulgu ölçeğin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin Zamana Karşı Değişmezliği (Test- Tekrar Test)

Tablo 3. Test-Tekrar-Test Puanlarının Korelasyon Analizi

SBIÖ'nün Test-Tekrar-Test			
Uygulaması	$X \pm SS$	r	p
Birinci uygulama	55.29±28.73		
İkinci uygulama	57.90±29.20	0.90	0.000

SBIÖ'nin güvenilirliğini belirlemek için yapılan bir diğer analiz ise test-tekrar test uygulamasıdır. Bu uygulama ölçümün zamana karşı değişmezliğini ortaya çıkarır. İki ölçüm arasındaki korelasyon katsayısının yüksekliği ölçümün değişmezliğinin göstergesidir.¹⁵ Test-tekrar test 122 kişilik örneklem grubuna 2 hafta aryla uygulanmış ve test-tekrar test korelasyon katsayısı 0.90 olarak bulunmuştur (Tablo 3). Test-tekrar test sonucunda iki uygulama arasında istatistiksel açıdan ileri derecede anlamlı

bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p<0.001$). Rendall ve ark. geliştirdikleri orjinal ölçeğin test tekrar test korelasyon katsayısını 0.72 olarak bulmuşlardır.¹¹ Bu bulgu da ölçeğin orjinalinin test-tekrar test korelasyonunun anlamlı olduğunu göstermektedir. Araştırmada SBIÖ'nin test-tekrar test korelasyonunun 0.90 olarak bulunması ölçeğin yinelemeli ölçümlerde benzer ölçüm değerlerini sağlama özelliğine sahip, oldukça tutarlı bir ölçek olduğunu göstermektedir.

Açımlayıcı Faktör Analizi

Faktör analizi çok sayıda değişkeni daha küçük sayıdaki kategorilere veya faktörlere dönüştürmektedir. Yani çok sayıdaki değişken arasındaki birkaç değişken altında tanımlamaktadır. Bir başka ifade ile değişkenler kümesindeki içsel ilişkileri

incelemeyi amaçlayan çok değişkenli çözümleme türüdür. Faktör analizi modelinin tahmininde en önemli adım, faktörlerin sayısının bulunmasıdır. SBIÖ'nün faktör yapısını belirlemek için "Principal Component" (temel bileşenler) yöntemi kullanılmış ve "Varimax"

dönüştürmesine göre analizler yapılmıştır. Faktör yüklerinde çok anlamlı değişimler olmadığı için, ayrıca açıklanacak varyansın 1'e denk gelmesini yeni değişkenlerin bir şekilde bir araya toplanıp toplanmadığını incelemek amacı ile araştırmada bu yöntem tercih edilmiştir.^{14,16} Araştırmada ölçeğin maddelerinin üç faktör altında toplanmış olduğu bulunmuştur.

SBIÖ'nün faktöryel yapısını belirlemek için yapılan "Principal Component" (temel bileşenler) analizi sonucu maddelerin ve faktörlerin "toplam varyansı açıklama" oranları ve varimax dönüştürmesi uygulanması sonucu ortaya çıkan faktör yükleri ile ilgili bulgular Tablo 4.'te verilmiştir. Tablo 4. incelendiğinde SBIÖ'nün toplam varyansı %46.01 olarak bulunmuş ve maddelerin faktör yükleri 0.40'dan 0.77'ye kadar değişen bir dağılım göstermiştir. Rendall ve ark. çalışmasında da toplam varyans %48.78 olup faktör analizi sonucu faktör dağılımının 0.53-0.80 arasında olduğu bulunmuştur.¹¹ Araştırmada açıklanan varyans değerinin %30'dan yüksek ve iç tutarlılık katsayısının da oldukça iyi bir düzeyde olması ölçeğin kullanılabilirliğini desteklemektedir. SBIÖ'nün faktör analizi ile elde edilen bulgulara göre; Türkçeye uyarlaması yapılan SBIÖ'nün tutarlı ve kullanılabilir olduğu savunulabilir.

Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonrası ölçekteki 1, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27. maddeler orjinal ölçekte temsil ettikleri alt boyutlar içinde yer alırken, orjinal ölçekte faktöre 1'e ait olan 6. madde faktör 2 içinde, 11.madde faktör 3 içinde yer almıştır. Faktör 2'ye ait olan 2, 5, 15 ve 18. maddeler faktör 3 içinde, 16. madde faktör 1 içinde yer almıştır. Faktör 3' e ait olan 3.madde ise faktör 2 içinde yer almıştır. İlgili maddelerin faktörler arası yer değiştirmesi sonucu orijinal ölçeğin "sosyal bağlamda kendisi hakkındaki inançları (Sosyal Algı)" alt boyutu ismi aynı kalmış orijinal ölçeğin "sıcak basması ile başa çıkma konusundaki inançları" alt boyutu ile "gece terlemesi ile başa çıkma

konusundaki inançları" alt boyutu birleşerek "sıcak basması ve gece terlemesi ile başa çıkma konusundaki inançları (Başetme Algısı)" adını almış ve ölçeğin üçüncü alt boyutunu oluşturmuştur. İkinci alt boyuta ise ilgili faktörde yer alan maddelerin anlamlarına uygun olarak "psikolojik bağlamda kendisi hakkındaki inançları (Psikolojik algı)" adı verilmiştir (Tablo 4).

Doğrulayıcı Faktör Analizi

Ölçeğin özgün formunun faktör yapısının Türk örnekleme doğrulanıp doğrulanmayacağını belirlemek üzere birinci ve ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. DFA özellikle başka kültürlerde ve örneklemlerde geliştirilmiş ölçme araçlarının uyarlanmasında kullanılan bir geçerlilik belirleme yöntemidir. Sümer'e göre DFA kuramsal bir temelden destek alarak pek çok değişkenden oluşturulan faktörlerin gerçek verilerle ne derece uyum gösterdiğini değerlendirmeye yönelik bir analizdir.¹⁷ Bir başka anlatımla DFA, önceden belirlenmiş ya da kurgulanmış bir yapının toplanan verilerle ne derece doğrulandığını incelemeyi amaçlar. Açıklayıcı faktör analizinde belirli bir ön beklenti ya da denence olmaksızın faktör yükleri (ağırlıkları) temelinde verinin faktör yapısı belirlenirken, DFA ise belirli değişkenlerin bir kuram temelinde önceden belirlenmiş faktörler üzerinde ağırlıklı olarak yer alacağı şeklindeki bir öngörünün sınanmasına dayanır.

DFA'da çeşitli uyum indeksi sonuçlarına göre modelin teori ile uyumlu olup olmadığı kararı verilir. Bu uyum indeksleri χ^2 , χ^2/sd , GFI, AGFI, RMSEA, RMR, SRMR gibi isimler alır. Uyum indeksleri çok çeşitlidir fakat bu uyum indekslerinden hangilerinin standart kabul edileceği hakkında tam bir uzlaşma olmadığı bildirilmektedir. Bu çalışmada yapılan DFA için Ki kare uyum testi (Chi-Square Goodness), GFI (Goodness of Fit Index), RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation), CFI (Comparative Fit

Index), NFI (Normed Fit Index), RFI (Relative Fit Index), IFI (Incremental Fit Index) ve AGFI (Adjusted Goodness of Fit

Index) uyum indeksleri incelenmiştir. İncelenen uyum indeksleri ve normal değerleri Tablo 5'te görülmektedir.¹⁸⁻²⁰

Tablo 4. Ölçeğin faktör yapısı, öz değerleri ve açıkladıkları varyans değerleri

Faktör Grupları	Ölçek Maddeleri	Faktör Ağırlığı
Faktör 1	1. Sıcak basması yaşadığım zaman, etrafımdaki insanlar bana bakıyormuş gibi geliyor	.528
	7. Sıcak basması yaşadığım zaman utanıyorum	.773
	8. Sıcak basması yaşadığım zaman, nasıl görüldüğüm konusunda endişeleniyorum	.679
	9. Sıcak basmaları, kendimi itici hissetmeme neden oluyor.	.636
	10. Sıcak basması yaşadığım zaman, diğer insanlar benim beceriksiz olduğumu düşüneceklermiş gibi hissediyorum	.692
	13. Sıcak basması yaşadığım zaman, sanki insanlar benim bir sıkıntım olduğunu düşüneceklermiş gibi geliyor	.634
	14. Sıcak basması yaşadığımda yapılacak en iyi şey, sosyal ortamlardan uzak durmaktır	.448
	16. Diğer insanların sıcak basmalarıyla benden daha iyi baş edebildiklerini düşünüyorum	.522
	17. Sıcak basması yaşadığım zaman, başkalarının gözünde aptal gibi görüldüğümü düşünüyorum	.617
	20. Sıcak basması yaşadığımda, kendimi işe yaramaz hissediyorum	.596
Faktör 2	21. Sıcak basmaları, diğer insanların hakkımda ne düşündüğüne daha çok önem vermeme neden oluyor	.533
	23. Sıcak basması yaşadığım zaman, dikkatleri üzerime çektiğimi hissediyorum	.565
	3. Gece terlemesi yaşadığım zaman, uykuma geri dönemiyorum	.505
	6. İnsanların yanında sıcak basması yaşadığım zaman huzursuz oluyorum	.482
	12. Sıcak basmalarım nedeniyle kendimi boğulacakmış gibi hissediyorum	.615
	19. Sıcak basmaları nedeniyle kendimi kırgın (gücenmiş) hissediyorum.	.456
Faktör 3	24. Acaba bir sonraki sıcak basması ne zaman olacak diye endişeleniyorum	.621
	26. Sıcak basması yaşadığım zaman kendimi huzursuz hissediyorum	.697
	27. Sıcak basması yaşadığımda, bunlar ne zaman sona erecek diye düşünüyorum	.721
	2. Sıcak basmalarının verdiği fiziksel rahatsızlık ile başa çıkabilirim	.634
	4. Gece terlemesi nedeni ile uykum bölünse de ertesi gün normal hayatıma devam edebilirim	.735
	5. Sıcak basmalarının yaşamımı olumsuz etkilemesine izin vermem	.743
	11. Sıcak basması yaşadığım zaman, diğer insanların bu konuda ne düşündüğünü umursamam	.403
	15. Sıcak basması yaşadığım zaman, bunu görmezden gelebilirim	.518
	18. Sıcak basmalarım ile etkili bir şekilde baş edebilirim	.707
	22. Gece terlemesi yaşadığım zaman, ertesi gün işlerimi yapmak daha zor oluyor	.475
25. Gece terlemeleri, genel sağlığımı etkilemiyor	.558	
Faktörlerin Açıkladığı Varyansın		
	Yüzdesi	Öz Değeri
Faktör 1	30.76	8.30
Faktör 2	8.84	2.38
Faktör 3	6.41	1.73
Açıklanan Toplam Varyans % 46.014		

Yapılan DFA' da ölçeğin Türkçe formunun üç faktörlü modelinin uyum indeksleri incelenmiştir. Birinci Düzey

DFA'ya ilişkin veriler Şekil 1'de görüldüğü gibidir.

Şekil 1 incelendiğinde, 27 madde ve üç alt faktörden oluşan ölçeğin uyum indeksleri-

nin anlamlı olduğu görülmektedir ($X^2=674.47$, $sd=321$, $p=.00$, $X^2 /sd=2,10$).

Tablo 5. DFA’da kullanılan uyum iyiliği indeksleri ve normal değerleri

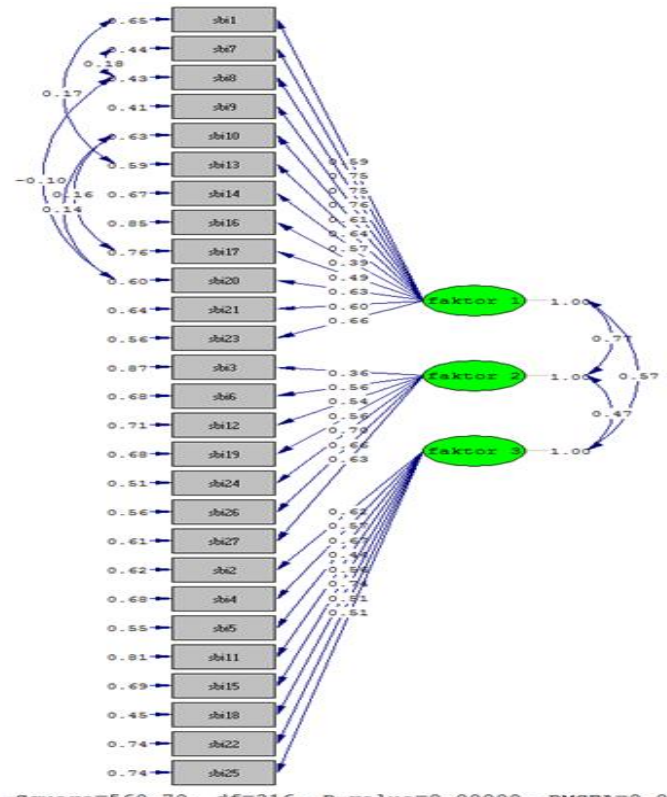
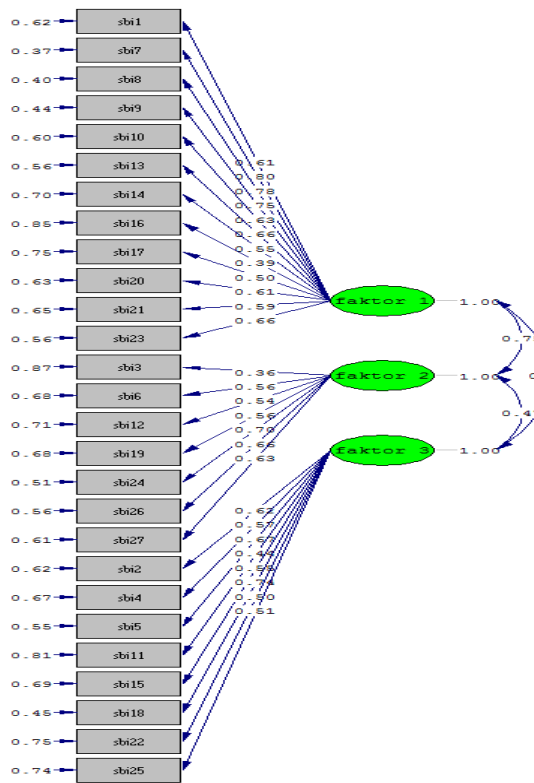
İndeks	Normal Değer	Kabul Edilebilir Değer
χ^2 “p” Değeri	$p>0.05$	-
χ^2/sd	≤ 2	≤ 5
RMSEA	<0.05	<0.08
NFI, CFI, RFI, IFI, GFI	≥ 0.95	≥ 0.90
AGFI	≥ 0.95	≥ 0.90

Uyum indeksi değerleri ise RMSEA=.067, RMR= .033, NFI=.90, CFI=.93, IFI=.95, RFI=.90, AGFI=.85, GFI=.88 olarak bulunmuştur. Birinci düzey DFA analizinde 7 ile 8, 1 ile 13, 10 ile 17, 8 ile 20 ve 10 ile 20 maddeleri arasında

modifikasyon önerileri doğrultusunda modifikasyon yapılmıştır. Modelin bu modifikasyonlardan sonra iyi uyum verdiği görülmüştür. Modelin son haline ilişkin bulgular Şekil 2’de verilmiştir.

Şekil 1. Sıcak Basması İnanç Ölçeği İle İlgili Birinci Düzey DFA Sonuçları

Şekil 2. Sıcak Basması İnanç Ölçeği İle İlgili Birinci Düzey Modifikasyon Sonrası DFA Sonuçları

Şekil 2 incelendiğinde, 27 madde ve üç alt faktörden oluşan ölçeğin uyum indekslerinin modifikasyon sonrasında anlamlı olduğu görülmüştür ($X^2=560,70$, $sd=316$, $p=.00$, $X^2/sd=1,77$). Uyum indeksi değerleri ise RMSEA=.056, RMR= .027, NFI=.92, CFI=.96, IFI=.97, RFI=.92, AGFI=.87, GFI=.90 olarak bulunmuştur. Standart çözümlerden sonra faktörler ve maddeler arasındaki t değerlerine bakılmıştır. Jöreskog ve Sörbom t değerleri ile ilgili kırmızı ok bulunmamasının tüm maddelerin 0.05 düzeyinde anlamlı olduğunu ifade etmektedir.²¹ Analizlerin sonucunda t değerlerine göre tüm maddelerin 0.05 düzeyinde anlamlı olduğu söylenebilir.

Sonuç

Orijinalinde 3 faktörlü yapı gösteren Sıcak Basması İnanç Ölçeği, Türk toplumunda yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında benzer şekilde 3 faktörlü yapı göstermiş ancak ölçekteki 1, 4, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27. maddeler orjinal ölçekte temsil ettikleri alt boyutlar içinde yer alırken, orjinal ölçekte faktöre 1'e ait olan 6. madde faktör 2

içinde, 11.madde faktör 3 içinde yer almıştır. Faktör 2'ye ait olan 2, 5, 15 ve 18. maddeler faktör 3 içinde, 16. madde faktör 1 içinde yer almıştır. Faktör 3' e ait olan 3.madde ise faktör 2 içinde yer almıştır. İlgili maddelerin faktörler arası yer değiştirmesi sonucu orijinal ölçeğin "*sosyal bağlamda kendisi hakkındaki inançları (Sosyal Algı)*" alt boyutu ismi aynı kalmış orijinal ölçeğin "*sıcak basması ile başa çıkma konusundaki inançları*" alt boyutu ile "*gece terlemesi ile başa çıkma konusundaki inançları*" alt boyutu birleşerek "*sıcak basması ve gece terlemesi ile başa çıkma konusundaki inançları (Başetme Algısı)*" adını almış ve ölçeğin üçüncü alt boyutunu oluşturmuştur. İkinci alt boyuta ise ilgili faktörde yer alan maddelerin anlamlarına uygun olarak "*psikolojik bağlamda kendisi hakkındaki inançları (Psikolojik algı)*" adı verilmiştir

Sonuç olarak SBIÖ'nin oldukça yüksek geçerlik ve güvenilirlik göstergelerine sahip bir ölçme aracı olduğu saptanmıştır. Klimakterik dönemdeki kadınların sıcak basması ve gece terlemesine ilişkin düşüncelerini ve inançlarını ölçmek amacıyla kullanılabilir.

Kaynaklar

1. Hotun Şahin N, Coşkun A. The menopausal age, related factors and climacteric, complaints in Turkish women. *Revista Referenc'a* 2007; 4: 91-99.
2. Ergöl Ş, Eroğlu K. Klimakterik dönemdeki kadınların sağlık bakımlarına ilişkin uygulama ve tutumları. *Sağlık ve Toplum Dergisi* 2001; 11: 49-57.
3. Işık G, Vural G. Menopoz polikliniğine başvuran ve hormon replasman tedavisi başlanan kadınların tedavilerine ilişkin bilgi ve görüşleri. *Hemşirelik Araştırma Dergisi* 2001; 1: 39-48.
4. Tortumluoğlu G, Pasinlioğlu T. Klimakterik yakınması olan kadınların alternatif tedavi yöntemlerini uygulama durumları. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2003; 6: 64-75.
5. Görgel E, Çakıroğlu FP. Menopoz Döneminde Kadın, birinci basım, Ankara, Ankara Üniversitesi Basım Evi, 2007.
6. Kişnişci HA, Gökşin E, Durukan T, Üstay K, Ayhan A, Gürkan T ve ark. Temel Kadın Hastalıkları ve Doğum Bilgisi, birinci basım, Ankara, Güneş Kitabevi, 1996.
7. Hunter MS, Liao KLM. A psychological analysis of menopausal hot flushes. *Br J Clin Psychol* 1995; 34: 589-599.
8. Şeker H, Gençdoğan B. Psikolojide ve Eğitimde Ölçme Aracı Geliştirme, Ankara, Nobel Yayınevi, 2006.
9. Gözüm S, Aksayan S. Kültürlerarası ölçek uyarlaması için rehber I. ölçek

- uyarlama aşamaları ve dil aşamaları. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Derg* 2002; 4: 9-20.
10. Yurdakul M, Eker A, Kaya D. Menopozal dönemdeki kadınların yaşam kalitesinin değerlendirilmesi. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bil Derg* 2007; 21: 187-193.
 11. Rendall MJ, Simonds LM, Hunter MS. The Hot Flush Beliefs Scale: A tool for assessing thoughts and beliefs associated with the experience of menopausal hot flushes and night sweats. *Maturitas* 2008; 60: 158-169.
 12. Akgül A. Tıbbi Araştırmalarda İstatistiksel Analiz Teknikleri- SPSS Uygulamaları, Üçüncü baskı, Ankara, Ocak Yayınları, 2005.
 13. Burns N, Grove SK. *The Practice of Nursing Research. Conduct, Critique and Utilization.* fifth ed., Philadelphia, WB Saunders, 2004.
 14. Harrington D. *Confirmatory Factor Analysis.* Newyork, Oxford University Press, 2009.
 15. Ercan İ, Kan İ. Ölçeklerde güvenilirlik ve geçerlik. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 2004; 30: 211-216.
 16. Büyüköztürk Ş. *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı.* Ankara, Pegem Akademi Yayıncılık, 2002.
 17. Sümer N. Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulama. *Türk Psikoloji Yazıları* 2000; 3: 49-73.
 18. Şimşek ÖF. *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş; Temel İlkeler ve LISREL Uygulamaları.* Ankara, Ekinoks Yayınları, 2007.
 19. Meydan CH, Şeşen H. *Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulaması.* Ankara, Detay Yayıncılık, 2011.
 20. Bayram N. *Yapısal Eşitlik Modellemesine Giriş: AMOS Uygulamaları.* Bursa, Ezgi Kitabevi, 2010.
 21. Jöreskog KG, Sorbom D. *LISREL 8.54 reference guide.* Lincolnwood, IL: Scientific Software International, 1996.